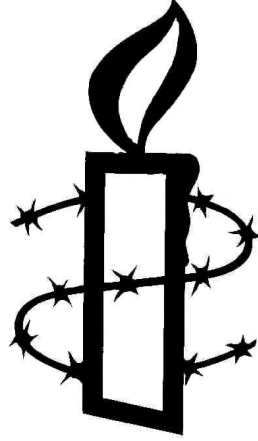

uluslararası af örgütü

Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye'ye Dair Kaygılarının Özeti Temmuz – Aralık 2009

Örgütlenme Özgürlüğü – Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılması

Anayasa Mahkemesi Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) kapatılmasına hükmederek, Türkiye'nin örgütlenme özgürlüğü konusunda uluslararası standartlarla uyumlu olmayan Siyasi Partiler Kanunu'nun değiştirilmesi gerektiğini birkez daha ortaya koydu. Anayasa Mahkemesi hakimleri, 11 Aralık günü, Demokratik Halk Partisi'nin (DEHAP) kapatılması için hukuki sürecin başlatılması sonucunda kurulan DTP'nin kapatılmasına oybirliğiyle karar verdi. Mahkeme buna ek olarak, partinin 37 üyesine beş yıl boyunca siyaset yasağı da getirdi. Siyaset yasağı getirilen kişiler arasında DTP'nin Eş Başkanı Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Aysel Tuğluk ve ayrıca dört seçilmiş belediye başkanı ile diğer parti yetkilileri de bulunuyor. Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) partinin kapatılmasını eleştiren bir açıklama yaparak Türkiye'nin siyasi partiler kanununun örgütlenme özgürlüğü konusundaki uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi çağrısında bulundu. (Index: EUR 44/007/2009)¹

Demokratik Toplum Partisi'nin Meclis'teki grubunun geri kalan üyeleri İstanbul bağımsız milletvekili Ufuk Uras ile birlikte Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) adında bir parti kurarak tekrar biraya geldiler.

Anayasa Mahkemesi'nin DTP'yi kapatma kararının ardından Türkiye'nin birçok yerinde yaygın ve sık sık şiddet olaylarına sahne olan protesto gösterileri düzenlendi. Bu gösterilerde, kolluk kuvvetlerinin aşırı güç kullandığı iddia edildi ve yüzlerce protestocunun gözaltına alındığına dair haberler yayınlandı.

Terörle mücadele yasaları altında yargılanan çocuklar

Uluslararası Af Örgütü, Temmuz ayında Adalet Bakanı'na gönderdiği mektubunda, çocukların terörle mücadele yasaları altında devam eden bir şekilde kovuşturmayla uğramalarından ötürü duyduğu kaygıyı ifade etmiştir. UAÖ'ye ulaşan yaygın iddialarda, kolluk kuvvetlerinin sık sık şiddet olaylarına sahne olan "Kürt sorunu" ile ilgili ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın kötü

¹ Daha fazla bilgi için lütfen bkz. Uluslararası AF Örgütü, Türkiye: *Anayasa Mahkemesi Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılmasına hükmetti*, Index: EUR 44/007/2009). Açıklamaya şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/007/2009/en>.

muamele gördüğü iddiaları üzerine düzenlenen gösteriler sırasında aşırı güç kullandığı ve kötü muamelede bulunduğu ifade edilmiştir. UAÖ binlerce çocuğun bu gösterilerle bağlantılı olarak gözaltına alındığını ve terörle mücadele yasaları altında kovuşturmaya uğradıklarını kaydetmiştir.

UAÖ, terörle mücadele yasalarının çocukların kovuşturmasında keyfi bir şekilde uygulanmasının ve çocukların birçok davada uzun hapis cezalarına çarptırılmaları ile ilgili kaygılarını da özel olarak ifade etmiştir. Çocuklar sık sık 3713 No'lu Terörle Mücadele Kanunu'nun özellikle 7/2 maddesi uyarınca terör örgütünün propagandasını yapmaktan ve ayrıca bir terör örgütü adına suç işleyenlerin o örgütün üyesiymiş gibi yargılanmalarını öngören Türk Ceza Kanunu'nun 220/6 maddesi üzerinden 314/2 maddesi uyarınca yargılanmaktadır. Yasanın bu biçimde uygulanması, Yargıtay'ın 2008/11 No'lu kararı üzerine oluşan içtihat ardından gerçekleşmiştir. PKK'nın sivil itaatsizliğe yol açmak için kullandığı taktikleri değerlendiren Yargıtay, Türkiye devleti tarafından PKK ile ilişkili olduğu kabul edilen Roj TV ve Fırat Haber Ajansı gibi medya kuruluşlarında duyurulan gösterilere katılan kişilerin terör örgütü adına hareket ettiklerinin kabul edilebileceğine hükmetmiştir.

Uluslararası Af Örgütü, mektubunda ayrıca, Terörle Mücadele Kanunu'nun bu şekilde uygulanmasının mahkemelere çocukları yeterli delil olmadan terör suçlarından mahkum etmelerine imkan vermesi ve yasaların acil bir şekilde gözden geçirilmesi gerektiği konusundaki kaygılarını da ifade etmiştir. UAÖ tarafından incelenen davalarda ve çocukların avukatlarına göre, davaların büyük çoğunluğu çocukların kendilerine yöneltilen terör eylemi suçlamasından hüküm giymeleriyle sonuçlanmaktadır. Mahkumiyete yol açan deliller genel olarak çocukların gösterilere katıldığını gösteren kamera kayıtları ve bu gösterilerde parmaklarıyla “zafer işareti” yaptıklarını gösteren fotoğraflar olmuştur. Fakat birçok davada, çocukların aleyhindeki tek delil, bir polis memurunun çocuğun gösteriye katılıp, PKK yanlısı slogan attığına dair ifadesi olmuştur. Daha az sayıdaki bir dizi davada ise, tek delil, mahkemede çapraz sorguya tabi tutulamayan gizli tanıkların ifadesi olmuştur.

Uluslararası Af Örgütü, çocukların cezaevlerine nakilleri sırasında işkence ve kötü muameleyle uğradığı ve kimi durumlarda çocukların yetişkinlerle birlikte tutulduğuna dair yaygın ifadeler bulunmasından dolayı duyduğu derin kaygıyı da ifade etmiştir. UAÖ'nün kaygılarını ifade ettiği bir başka nokta ise terörle mücadele yasaları altında kovuşturmaya uğrayan çocukların hakim karşısına

çıkarılmadan önce, Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olarak, eğitimlerine devam etmeleriyle ilgili önlemler alınmadan uzun süreler boyunca gözaltında tutulmalarıdır.

Hakim önüne çıkmadan önce gözaltında tutulma süresi, genellikle Diyarbakır'da altı ay, Adana da ise üç ay kadardır. Fakat, yargılanan çocukların, mahkeme karşısına çıkmadan önce bir yıldan uzun süre tutulduğu da kayıt altına alınmıştır. Bazı durumlarda çocuklar, yetişkin tutuklularla birlikte tutulmaktadır. Batman'da erkek çocukların, Adana'da da kız çocukların sıklıkla bu şekilde tutulduğu bildirilmiştir. Çocukların yetişkinlerden ayrı tutuldukları cezaevlerinde de, tabii tutuldukları cezaevi kural ve koşulları yetişkinlerinkinden bir farklılık arzetmemektedir. Çocukların kıyafetlerinin ve yemek kaplarının kendilerine yığıldığı bildirilmiştir. Birçok davada, üç aylık gözaltı süresi, çocukların kaçırdıkları dersler nedeniyle o öğretim yılını tekrar etmelerini gerektirmekte ve okulda sene kaybına yol açmaktadır. Uluslararası Af Örgütü, Adana'da yetişkinlerin kaldığı Kürkcüler Cezaevi'ne nakilleri sırasında ağır şekilde dövüldüklerini belirten çocuklarla görüşmüştür. Aynı cezaevinde daha önce de kalan çocuklar tarafından sürekli ve tutarlı bir şekilde dile getirilen ifadeler, kötü muamelenin sistematik olduğuna işaret etmektedir. Çocuklar, bir çocuk cezaevine nakledilmeden önce bir haftadan daha uzun bir süre boyunca yetişkin cezaevinde tecrit altında tutulduklarını da söylemişlerdir.

Uluslararası Af Örgütü, terörle mücadele yasalarının 15 yaşından büyük çocukların yetişkinler için tasarlanan mahkemelerde ve yetişkinlerle aynı prosedürlere tabii tutularak yargılanmasından duyduğu kaygıları ifade etmiştir. Resmi mahkeme kayıtları 12 yaşındaki çocukların dahi, Türkiye'nin 5395 sayılı Çocukları Koruma Kanunu'na ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olarak, yetişkin mahkemelerinde ve yetişkinlerle aynı prosedürlere göre yargılandıklarını ortaya koymaktadır. Terörle Mücadele Kanunu'nun 9. Maddesi, 15 yaş ve üzeri çocukların terör suçlarına bakan yetişkin mahkemelerinde (özel ağır ceza mahkemeleri) yargılanmalarını öngörmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komisyonu (CRC) çocukların terörle mücadele yasaları ile yargılanmaları konusunda, Türkiye'deki yasaların Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uygun hale getirilebilmesi için bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Hükümet Kasım ayında Meclis'e Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik öngören bir kanun teklifi sunmuştur. Hükümetin önerileri, yasa

haline gelmesi durumunda, Terörle Mücadele Kanunu uyarınca suçlu bulunan çocuklara daha hafif cezalar verilmesini sağlayacak ve 15 yaşından büyük olan ve terörizmle bağlantılı suçlardan yargılanan çocukların yetişkin mahkemelerinde yargılanmalarına ilişkin düzenlemeyi kaldırarak. Ancak, sadece bu değişikliklerin yasa haline gelmesi, CRC ya da sivil toplum tarafından ifade edilen daha geniş çaplı kaygıları ortadan kaldırmayacaktır. Söz konusu değişiklikler, 2009 sonu itibariyle Meclis'ten geçmiş değildir.

UAÖ, 1 Aralık günü, Türkiye yetkililerine Çocuk Hakları Sözleşmesi ve çocukların yargılanması konusundaki uluslararası standartlara uyma çağrısı yapan bir kampanya başlatmıştır. Uluslararası Af Örgütü ayrıca, kolluk kuvvetlerinin ve cezaevi gardiyanlarının çocuklara kötü muamelede bulduklarına dair iddiaların hızlı, etkili ve tarafsız bir şekilde soruşturulması çağrısında da bulunmuştur.²

İnsan hakları savunucuları

24 Aralık günü İnsan Hakları Derneği'nin Genel Başkan Yardımcısı ve Diyarbakır şubesinin başkanı olan Muharrem Erbey Diyarbakır Terörle Mücadele şubesi polisleri tarafından gözaltına alındı. Erbey'in, Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) üyeliği üzerinden Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile ilişkisi olduğu iddia ediliyor.³ Aynı gün, Terörle Mücadele şubesi polisleri tarafından evi, ofisi ve İHD'nin Diyarbakır şubesinin ofisi de arandı. UAÖ, Erbey'in insan hakları alanındaki çalışmaları dolayısıyla hedef haline gelmiş olabileceğinden kaygı duyarak, kendisini muhtemel düşünce mahkumu olarak görmektedir.

Muharrem Erbey dışında, Barış ve Demokrasi Partisi'nin seçilmiş 9 belediye başkanı da dahil olmak üzere, 30'dan fazla kişi de gözaltına alındı. Gözaltılar Anayasa Mahkemesi'nin Barış ve Demokrasi Partisi'nin selefi olan Demokratik Toplum Partisi'ni kapatma kararından iki hafta sonra yaşandı.

Resmi kayıtlara göre savcı tarafından yapılan sorgusu boyunca Erbey'e İHD adına yaptığı çalışmalar ile ilgili sorular yöneltildi. Derneğin UAÖ'ye verdiği

² Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *The Wire*, Aralık 2009/Ocak 2010, NWS 21/006/2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/library/info/NWS21/006/2009/en>

³ Savcılar, KCK'nin PKK tarafından kurulmuş bir örgüt olduğunu ve PKK yanlısı grupları kentlerde harekete geçirmeyi amaçladığını iddia etmektedirler.

bilgiye göre polis arama sırasında, insan hakları ihlalleri ile ilgili bireysel başvurularla ilgili bilgileri de içeren gizli bilgilere el koydu. Arama sırasında alınan bilgisayar sabit diskleri Aralık ayı sonuna kadar İHD'ye geri iade edilmeyerek insan hakları alanındaki çalışmalarına engel olunmuştur.

Uluslararası Af Örgütü, Muharrem Erbey'in, aleyhindeki delillerin kendisine veya avukatlarına verilmesini engelleyen "gizlilik kararı" nedeniyle mahkemeye çıkmadan önceki gözaltı süresinin uzunluğuna karşı itiraz hakkını etkili bir şekilde kullanamadığından kaygılanmaktadır. Medyada duyurulan kovuşturmalarda sık sık uygulanan bu önlem, belgelerin açıklanmasının "soruşturmanın amaçlarına tehlikeye düşüreceği" gerekçesiyle savcının Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 153. Maddesine dayanarak başvuru yapması üzerine hakim tarafından alınan kararlar uygulanmaktadır.

İşkence ve diğer kötü muamele – gözaltında ölümler

Temmuz ile Aralık arasında, en az beş gözaltında ölüm vakasının meydana geldiği bildirilmektedir.

Ekim ayında, 52 yaşındaki Resul İlçin, Şırnak'ta polis tarafından gözaltında tutulduğu bir sırada başına aldığı darbeler sonucu ölmüştür. Resul İlçin'in ailesinin avukatının Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre, İlçin ve Mehmet İlgin adlı bir başka kişi, 21 Ekim gecesi seyahat etmekte oldukları aracı durduran polisler tarafından İdil Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Resul İlçin'in ailesinin polis memurları hakkında yaptıkları şikayette olayların gelişimi şöyle anlatılmaktadır: Söz konusu iki kişi İdil Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmeden önce, yolun kenarında bir saati aşkın bir süre polis memurları tarafından sorgulanmışlardır. Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldükten sonra, Mehmet İlgin binanın dışında sorgulanırken, Resul İlçin ise sorgulanmak üzere içeri götürülmüştür. Emniyet Müdürlüğü'ne ulaştıktan 10-15 dakika sonra, polis memurları Mehmet İlgin'e Resul İlçin'in düştüğünü haber vermiştir. Mehmet İlgin, bunun üzerine Emniyet Müdürlüğü binasının içine girmiş ve Resul İlçin'in bedeninin girişte yerde olduğunu görmüştür. Resul İlçin, sonrasında polis memurları tarafından önce İdil Devlet Hastanesine ardından da Cizre Devlet Hastanesine götürülmüş, İlçin'in öldüğü burada kayda geçirilmiştir. Resmi otopsi raporunda, Resul İlçin'in başında birden fazla yara olduğu, ve vücudunun çeşitli yerlerinde de yaralar olduğu tespit edilmiştir. Ölümün ardından, Şırnak valisi yaptığı bir açıklamada, olayla ilgili

soruşturmanın sonucunu beklemeden, Resul İlçin'in kötü muamele nedeniyle değil, düşme sonucu öldüğünü belirtmiştir. Olaya dair başlatılan soruşturma, bu raporun ele aldığı sürenin bitiminde halen devam etmekteydi.

29 yaşındaki Engin Çeber'in gözaltında ölümünden sorumlu olmakla suçlanan 60 devlet görevlisinin yargılanması da devam etmektedir.⁴ Bu raporun ele aldığı dönem boyunca üç duruşma yapılmıştır. Uluslararası Af Örgütü, bu duruşmalardan ikisine gözlemci göndermiştir. Duruşmalarda, Engin Çeber'in İstanbul'daki Metris Cezaevi'nde kaldığı sırada orada tutuklu bulunan kişiler ve Çeber'in İstanbul'daki bir polis karakolunda gözaltında tutulduğu sırada orada bulunan bir avukat ifade verdiler. Çeber ile aynı dönemde tutuklu olan kişiler Engin Çeber'in yaklaşık 10 cezaevi görevlisi tarafından dövüldüğünü gördüklerini söylediler. Polis karakolunda olan avukat ise, Engin Çeber'in başından darbeler aldığını ve gözaltında maruz kaldığı dayak sonucunda konuşma zorlukları çektiğine dair ifade verdi. Avukat ayrıca, gözaltına alınan bir başka kişinin de polisler tarafından dövüldüğünü ve yerde bilinçsiz bir şekilde yatmakta olduğunu söyledi. Bu raporun ele aldığı sürenin bitiminde dava halen devam etmekteydi.

Cezaevi koşulları – tıbbi tedaviye erişim imkânı

Uluslararası Af Örgütü, Temmuz ayında Türkiye'deki yetkili makamlara gönderdiği mektupta, Adana Karataş Kadın Cezaevinde tutulan ve bir tür kanser teşhisi konmuş Güler Zere'ye, BM Tutuklu ve Hükümlülerin Tedavisi'nde Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar'ın da aralarında olduğu uluslararası insan hakları standartlarına aykırı olarak gerekli tıbbi tedavi imkânı verilmemesinden duyduğu kaygıları ifade etmiştir. UAÖ'nün edindiği 22 Haziran 2009 tarihli sağlık raporunda Güler Zere'nin hayati tehlike arzeden bir hastalığı olduğu, başkalarının bakımına ihtiyaç duyduğu ve cezaevinde kaldığı sürece gerekli tedaviyi alamayacağı açıkça belirtilmişti. Zere'nin hapis cezasının askıya alınması konusunda avukatlarının yaptığı başvurulara Adli Tıp Kurumu uzun süre olumsuz yanıt vermiştir. Sonuçta Güler Zere Kasım ayında Cumhurbaşkanı'nın af kararıyla cezaevinden salıverilmiştir.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Gözaltında ölen Çeber için Adalet*, 15 Ocak 2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/turkey-justice-victim-tortured-death-custody-20090115>

Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşulları

UAÖ, 19 Kasım'da yaptığı açıklamada, hükümetin, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 10 yıl boyunca İmralı adasında tecritte tutulduktan sonra artık başka tutuklu ve hükümlülerle biraraya gelebileceğine dair açıklamasını olumlu karşıladığını belirtmiştir. (Index: EUR 44/006/2009) UAÖ, bu süre boyunca, Türkiye'deki yetkili makamlara defalarca, Öcalan'ın cezaevi koşullarını, tutuklu bulundurulmuş tüm kişilere uygulanması gereken uluslararası standartlara uygun hale getirmesi çağrısında bulunmuştur. UAÖ açıklamasında ayrıca, cezaevindeki kişilerin biraraya gelme haklarının uygulanmaması da dahil olmak üzere Türkiye'deki cezaevlerinin genel koşullarıyla ilgili kaygılarını da dile getirmiştir.⁵ Öcalan, yeni cezaevine nakledildikten sonra, avukatları aracılığıyla yaptığı açıklamada, cezaevi koşullarının daha kötüye gittiğini ve aynı cezaevinde bulunan beş diğer mahkumla biraraya gelmesine izin veren düzenlemelerin tam olarak uygulanmadığını belirtmiştir.

Cezasızlık

Eylül ayında Ceylan Önkol adlı bir kız çocuğu, Diyarbakır'ın Lice ilçesindeki evinin yakınlarında meydana gelen bir patlamada öldü. Görgü tanıklarının anlatımlarına göre, Önkol, öldüğü sırada evinin 200 metre uzağında hayvanlarını otlatıyordu. Görgü tanıkları ayrıca, patlamadan hemen önce Tabantepe Jandarma Karakolu yönünden atılan bir havan topu sesi duyduklarını da söylediler.

Patlama sonrasında ve Ceylan Önkol'un bedeninin olay yerinde bulunmasının ardından, yerel yetkililer, bir cumhuriyet savcısını haberdar edip, olayı incelemek üzere olay yerine çağırılmışlardır. Resmi belgelerle de desteklenen görgü tanığı anlatımlarına göre, Cumhuriyet Savcısı olaydan ancak üç gün sonra olay yerine gitmiştir. Olay yerinde zamanında ve etraflı bir araştırma yapılmamıştır. Adli makamlar, olay yerine gidememelerini güvenlik gerekçeleriyle açıklamışlardır. Bu raporun ele aldığı dönemin sonunda, Önkol'un ölümü ve yetkililerin olay yerine gitmemeleriyle ilgili iki soruşturma devam etmekteydi.

⁵ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Uluslararası Af Örgütü 10 Yıllık Tecridin Ardından Abdullah Öcalan'ın Cezaevi Koşullarının İyileştirilmesini Olumlu Karşılıyor*, Index: EUR 44/006/2009.

Yargıtay, Ekim ayında verdiği bir kararla, Siirt'te ölüme sebebiyet verecek şekilde silah kullanmakla suçlanan bir uzman çavuşun cezalandırılmamasına hükmetmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kararı, alt mahkemenin Yargıtay'ın geçmişteki bir kararına atıfla, Jandarma görevlisinin taksirle adam öldürmeden hüküm giyerek cezalandırılmasına karar vermesinin ardından gelmiştir. Yargıtay'a yapılan itiraz, iç hukuk yollarındaki son itiraz imkanıydı. Olay, slogan atan silahsız bir grup sivilin askeri görevlilerin aracına taş atmasının ardından meydana gelmiştir. Mahkeme, orantısız silah kullanıldığını kayda geçirmesine rağmen, "... fiili saldırının ağırlığı, uyarılara karşı artarak devam etmesi ile bölgenin özellikleri bütün olarak göz önüne alındığında" ateş eden jandarma görevlisine ceza verilemeyeceğine hükmetti. Uzman çavuşun duyduğu korku, heyecan ve telaşın mahkumiyetin bozulması için yeterli olmadığına dair bir önceki itiraz reddedildi.

2007 yılı Ekim ayında, 19 yaşındaki Ferhat Gerçek'e bir dergi satışı ile ilgili çıkan tartışmanın ardından ateş eden yedi polis memurunun yargılanmasına, bu raporun ele aldığı dönemin bitiminde halen devam ediliyordu. Polis memurlarıyla birlikte aynı davada, aldığı kurşun darbeleri üzerine felç olan Ferhat Gerçek de suçlu bulunması halinde 15 yıl hapis cezasına çarptırılmak üzere yargılanmaktadır. UAÖ, olayla ilgili polis telsiz kayıtlarının bir yıl önce yok edildiğinin ortaya çıktığı Ekim ayındaki davaya bir gözlemci göndermiştir. UAÖ, soruşturma sırasında geçmişte polis memurlarının delilleri kaybetmesi ve soruşturmadaki aksaklıklara ek olarak telsiz kayıtlarının da yok edilmesi nedeniyle adaletin tecelli etmesi ihtimalini uzak görmektedir.

Vicdani Ret

Vicdani retçi Mehmet Bal'a 2008 yılı Haziran ayında kötü muamele uyguladıkları gerekçesiyle üç asker Kasım ayında üçer ay 10 gün hapis cezasına çarptırıldı. Mehmet Bal ve üç asker olay sırasında Hasdal askeri cezaevinde tutuluyorlardı. Olayla ilgili ne saldırı emrini verdiği iddia edilen subay ne de başka herhangi bir görevli hakkında kovuşturma başlatılmadı.⁶

⁶ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye'de Askerler Bir Vicdani Retçiye Kötü Muameleden Suçlu Bulundular*, 19 Kasım 2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/news/soldiers-convicted-ill-treatment-conscientious-objector-turkey-20091119>

Kasım ayında, Mehmet Bal'ı destekleyen dört kişi: Oğuz Sönmez, Mehmet Atak, Gürşat Özdamar ve Serkan Bayrak, Türk Ceza Kanunu'nun 318. Maddesi ile düzenlenen "Halkı askerlikten soğutma" suçlamasıyla yargılandıkları davadan beraat ettiler. Kovuşturma, bu kişilerin Mehmet Bal için 2008 yılında düzenledikleri bir destek gösterisi sonucunda başlatılmıştı. Sami Görendağ, Lezgin Botan ve Cüneyt Canış hakkında benzer protesto gösterileri sonrasında 318. Maddeden açılan davalar ise bu raporun kapsadığı dönemin sonunda halen devam ediyordu. Mahkum olmaları ve cezaevine konmaları durumunda Uluslararası Af Örgütü onları düşünce mahkumu olarak kabul edecektir.

Vicdani retçi Enver Aydemir Aralık ayında rutin bir kimlik kontrolü sırasında hakkında tutuklama emrinin olduğu ortaya çıkınca İstanbul'da gözaltına alınıp tutuklandı. Aydemir, tutuklandığı sırada vicdani ret hakkı üzerine bir konferansa gidiyordu. Enver Aydemir, askeri hizmeti reddettiği için 2007 yılında yargılanmış ve ardından da tayin edildiği askeri birliğe teslim olmadığı için hakkında tutuklama emri çıkarılmıştır. Enver Aydemir avukatlarına Maltepe Askeri Cezaevi'ne vardığında askeri üniforma giymeyi reddetmesinin ardından copla dövüldüğünü bildirmiştir. Aydemir, İstanbul'daki birkaç günlük gözaltı süresinin ardından nakledildiği Eskişehir Askeri Cezaevi'nde emre itaatsizlikte ısrar ve askerden firar etme suçlamasıyla tutuklu bir şekilde yargılanmayı beklemektedir. UAÖ, Aydemir'i düşünce mahkumu olarak kabul etmektedir.

Sığınmacı ve mültecilerin hakları

Uluslararası Af Örgütü, Ağustos ayında İçişleri Bakanı'na bir mektup yazarak, yetkili makamların mülteci ve sığınmacıların ikamet izin belgeleri için ikamet harcı uygulamasına devam etmelerinden dolayı duyduğu kaygıları dile getirmiştir. Bu uygulama, mülteci ve sığınmacıların sağlık, eğitim, uygun barınma ve çalışma hakları gibi ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmalarını engellemektedir. Yetkililerin, sivil toplum örgütü temsilcilerine bu uygulamanın sona ereceğini ifade etmelerine rağmen, ikamet harcı uygulaması Aralık sonu itibariyle devam etmekteydi.

Uluslararası Af Örgütü 24 Eylül'de yaptığı bir açıklamada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına rağmen gözaltında tutulan iki İranlı mültecinin serbest bırakılması için yetkililere çağrıda bulundu. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi ihlal edildiğini ve mültecilerin keyfi bir

şekilde gözaltında tutulduğuna karar verdi.⁷ *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey* (no. 30471/08) kararında Mahkeme, Mohsen Abdolkhani ve Hamid Karimnia'nın gözaltında tutulma nedenlerinin kendilerine bildirilmediğine ve bir avukata ya da sığınma prosedürüne erişimlerinin sağlanmadığına ve gözaltında tutulmalarının yasal bir dayanağı olmadığına hükmetti.

Davanın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi'ne gönderilmesi için yapılan başvuru raporda ele alınan dönemin sonuna kadar henüz sonuçlanmamıştı. Uluslararası Af Örgütü daha öncesinde bu iki kişiyi ve benzer şekilde gözaltında tutulan diğer kişilerin serbest bırakılması için Türkiye makamlarına çağrılarda bulunmuştu. Söz konusu iki kişi, nihai olarak 23 Ekim'de serbest bırakılmış olsalar da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu durumdaki kişilerin gözaltında tutulmalarının hukuksuz olduğuna hükmetmesine rağmen birçok yabancı uyruklu kişi gözaltında tutulmaya devam etmektedir. Uluslararası Af Örgütü, 27 Ekim'de bir kampanya başlatarak, Türkiye makamlarına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin gözaltında tutulmalarının hukuksuz olduğuna hükmettiği şartlara sahip tüm kişilerin serbest bırakılması için çağrıda bulunmuştur.⁸

Kuzey Irak'ta bulunan ve BMMYK'nın yönetimindeki Mahmur kampındaki Türkiye vatandaşı Kürt mülteciler Türkiye'ye dönmeye başlamışlardır. UAÖ Ekim ayında yaptığı bir açıklamayla, Türkiye makamlarına mültecilerin Türkiye'ye gönüllü olarak ve herhangi bir baskı ve ayrımcılıktan korkmadan dönebilmelerine izin vermesi çağrısında bulunmuştur. 1990'lı yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri ile Kürdistan İşçi Partisi (PKK) arasındaki silahlı çatışmalar sonucunda ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden kaçan kişilerin barınması için oluşturulan kampta halen 11,000 mülteci kalmaktadır.⁹

⁷ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *İranlı Mülteciler Mahkeme kararına rağmen hala gözaltında*, 24 Eylül 2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/news/iranian-refugees-still-detained-turkey-despite-court-ruling-20090924>, Uluslararası Af Örgütü, *Mültecilere Koruma Sağlanmıyor: Mülteciler Hukuksuz bir şekilde gözaltına alındılar*, 27 Ekim 2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/denied-protection-turkey-refugees-unlawfully-detained-0>

⁸ Daha fazla bilgi ve eyleme katılmak için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Mültecilere Koruma Sağlanmıyor – Mülteciler Hukuksuz bir şekilde Gözaltına Alındılar*. <http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/denied-protection-turkey-refugees-unlawfully-detained-0>

⁹ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Mültecilerin Onurlu bir şekilde Geri Dönüş Hakkı*, 23 Ekim 2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/turkey-right-refugees-return-dignity-20091023>

Uluslararası Adalet

UAÖ, 6 Kasım günü yaptığı bir açıklamada Türkiye'nin, savaş suçu ve insanlığa karşı suçlar işlemekten hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tutuklama emri bulunmasına rağmen Sudan Cumhurbaşkanı Ömer el Beşir'in Türkiye'de düzenlenen İslam Konferansı Örgütü'nün bir toplantısına katılmak üzere davet edilmesini kınamıştır. Türk yetkililer, Türkiye'nin işkence yaptığından şüphelenilen kişiler hakkında – bu kişilerin pozisyonlarına bakmaksızın – soruşturma açılmasını ve bu kişilerin gözaltına alınarak cezai işlemler başlatılana ve sınırdışı işlemleri gerçekleştirilene kadar gözaltında tutulmasını gerektiren BM İşkence Karşıtı Sözleşme'ye aykırı olarak Cumhurbaşkanı Ömer el Beşir'i tutuklamayacaklarını ve teslim etmeyeceklerini söylemişlerdir.¹⁰ Uluslararası alanda ve Türkiye içinde tepkilerin yükselmesi üzerine Sudanlı yetkililer Cumhurbaşkanı Ömer el Beşir'in toplantıya katılmak üzere Türkiye'ye gitmeyeceğini açıklamışlardır.

İşçi hakları

Temmuz ayında Kamu Emekçileri Sendikası'na üye 30 kişi hakkında Kürdistan İşçi Partisi (PKK) üyeliği iddiasıyla dava açıldı. UAÖ, iddianamede yer alan delillerin sendikanın Kürtçe dil hakkı konusunda verdiği destek gibi yasal sendikal faaliyetlerden oluşmasından ve bu kişilerin şiddeti savunan bir faaliyetleri olduğunu gösteren herhangi bir delil bulunmuyor olmasından kaygı duymaktadır. Gözaltındaki KESK üyelerinden 22'si Kasım ayında tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldılar.

Aralık ayında ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nda çalışan 40 sendikalı işçinin işleri, grev ve toplu sözleşme hakları için bir günlük greve gitmelerinin ardından askıya alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın bir sözcüsü, yasalara göre devlet memurlarının grev hakkı bulunmadığını ve bu nedenle eylemin yasadışı olduğunu söylemiştir. Hükümetin konuyu ele alacağına dair açıklamalarına rağmen, yasalar kamu sektöründe çalışan kişilerin Türkiye'nin de taraf olduğu Uluslararası Çalışma

¹⁰ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Uluslararası adaletten kaçanlara güvenli bir sığınak sağlanmamalı*, Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/turkey-no-safe-haven-fugitive-international-justice-20091106>

Örgütü'nün (ILO) standartları ile koruma altına alınan grev haklarını tanımamaktadır.

Sendikal haklar da, genel olarak ulusal hukukta yeterli düzeyde korunmamaktadır. Hükümetin sendikal haklar konusundaki mevcut yasaları uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmek üzere bazı yasa değişikliklerinin Meclis gündemine getirileceğine dair açıklamalarına rağmen, bu raporun ele aldığı sürenin sonuna dek bu konuda bir ilerleme sağlanamamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü Uzmanlar Heyeti, yılın önceki aylarında, Türkiye makamlarına yasal mevzuatın ILO standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi konusunda bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Komite özel olarak, örgütlenme, grev ve toplu sözleşme hakkının hem özel sektör hem de kamu sektörü çalışanları için tanınması gerektiğini vurgulayarak bu alanlarda ulusal yasaların Türkiye'nin de taraf olduğu ILO standartlarına uyumlu olmadığını altını çizmiştir. Bu tavsiyelerin uygulanması konusunda bu raporda ele alınan dönemin sonuna dek bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Ilısu Barajı

7 Temmuz'da Uluslararası Af Örgütü, Almanya, İsviçre ve Avusturya hükümetlerinin İhracat Kredi Kurumları aracılığıyla Türkiye'deki Ilısu Barajı projesine verdikleri finansal desteği geri çekmeleri kararını olumlu karşıladığını belirten bir açıklama yaptı. Üç hükümetin bu kararı, bağımsız uzmanlar tarafından yapılan bir değerlendirme sonucunda baraj projesinin özellikle sosyal ve çevresel etkileri konusunda standartlara uymadığına karar vermesinin ardından geldi. **(Index: EUR 44/004/2009).**¹¹

Hükümetlerin finansal desteklerini çekmelerinin ardından, Türkiye hükümeti yetkilileri proje için alternatif fon kaynaklarının arandığında dair açıklamalar yaptı. Yılın sonlarına doğru alınan haberlere göre baraj alanında yapım çalışmaları devam etmektedir.

¹¹ Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Almanya, İsviçre ve Avusturya Hükümetleri Türkiye'de insan hakları ihlallerine neden olabilecek Ilısu Barajı projesine verdikleri finansal desteği geri çekiyorlar*, Index EUR 44/004/2009. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/004/2009/en/97023822-3748-4e9d-b4c8-02e056b9e98a/eur440042009en.html>

Evrensel Periyodik Değerlendirme

9 Kasım günü, Uluslararası Af Örgütü BM Evrensel Periyodik Değerlendirme Çalışma Grubu'nun Mayıs 2010'da yapılacak 8. oturumuna Türkiye'de insan hakları konusundaki kaygılarını içeren bir rapor sundu (**Index: EUR 44/005/2009**). Raporda Uluslararası Af Örgütü'nün ifade özgürlüğü, işkence ve diğer kötü muamele ve bu tür ihlaller konusunda süregiden cezasızlık ile adil yargılanma ve mülteci ve sığınmacıların haklarının ihlali konusundaki kaygıları vurgulanmıştır.¹²

¹² Daha fazla bilgi için bkz Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: BM Evrensel Periyodik Değerlendirmesi: İnsan Hakları Konseyi'nin 8. EPD Çalışma Grubu Oturumu, Mayıs 2010*, (EUR 44/005/2009). Rapora şu adresten ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/005/2009/en>